

Honours-Bachelorscriptie Filosofie

Student: Michiel Hekkens

Studentnummer: 5783178

Scriptiebegeleider: Prof. Dr. Daniel Cohnitz, Dr. Joel Anderson

Datum: 19 juni 2019

Scriptie-onderwerp: Hoe kan men de epistemische rationaliteit van de kiezer vergroten?

Inhoudsopgave

Inleiding

Hoofdstuk 1: De mythe van de epistocratie

Een vergelijking tussen epistocratie en chirurgie

Een vergelijking tussen de geïnformeerde en de ongeïnformeerde kiezer

De mythe ontkracht

Hoofdstuk 2: Een blik onder de motorkap van de kiezer

De cognitieve kosten van epistemische rationaliteit

De sociale kosten van epistemische rationaliteit

Hoofdstuk 3: Een antiserum tegen vooroordelen

Een marker voor de somatische marker

Deliberatief antigif

De motivatie voor epistemische rationaliteit

Conclusie

Appendix: De Meta-stemwijzer

'Het intellect is geen subtiel, krachtig of geschikt instrument om de waarheid mee bloot te leggen. Het is het leven dat ons, beetje bij beetje, voorbeeld na voorbeeld, in staat stelt om te zien dat waar we de meeste hartstocht bij voelen, of de meeste bezieling, niet wordt geleerd door het redeneren maar door andere vermogens. Het intellect erkent hun superioriteit, doet op redelijke gronden afstand van zijn zeggenschap en gaat ermee akkoord om hun collaborateur en lakei te worden.'

MARCEL PROUST, OP ZOEK NAAR DE VERLOREN TIJD II, 1919

Inleiding

Als aan het einde van de dag de persoonlijke ambities zijn nagestreefd, het geld is verdiend en de heg gesnoeid, rest de inwoner van een democratie de taak om zich te informeren over de politiek. Maar de wereld is complex en tijd schaars, stelt politiek denker Walter Lippmann in de jaren '20.¹ Burgers creëren daarom hun eigen mentale pseudo-werkelijkheid, gebaseerd op persoonlijke belangen, vooroordelen en de artikelen die ze in hun ochtendkrantje lezen. Hieruit vloeien hun politieke overtuigingen voort. Lippmann stelt dat dit geen geschikt fundament is voor een democratie.

In onze tijd is Lippmanns probleem verder gecompliceerd geraakt. Sociale media hebben een dominante positie verworven in het journalistieke landschap. Hier wordt de leiding niet gevoerd door redacties met objectiviteit of hoor en wederhoor als ideaal, maar door algoritmes. Per gebruiker wordt berekend welke artikelen de grootste kans hebben om aantrekkelijk gevonden te worden. Artikelen die overeenkomen met ons wereldbeeld, onze sociale identiteit en de overtuigingen waarin we reeds geloven, worden naar de top van onze tijdlijn gestuwd.

Volgens Lippmann bezit goede journalistiek het vermogen om onze pseudo-werkelijkheid te verrijken. De journalistiek van de 21ste eeuw is echter in staat om zich aan onze pseudo-werkelijkheid te conformeren. Burgers worden minder geconfronteerd met verschillende lezingen van de feiten, maar kunnen zich verschansen in de loopgraven van hun eigen gelijk. Deze atomistische ontwikkeling van politieke overtuigingen komt tot uiting in hun stemgedrag. Zo leidt het tot een epistemische verarming van de democratie. In mijn scriptie wil ik deze tendens een halt toeroepen. Ik ga op zoek naar een manier om de kiezer te motiveren tot het nastreven van epistemische rationaliteit — het vermogen om overtuigingen te ontwikkelen op basis van een onbevooroordeelde interpretatie van de feiten.

Een mogelijke oplossing verschijnt in de gedaante van een epistocratie. Dit is een staatsvorm waarin het stemrecht wordt beperkt tot kiezers die verstand van zaken hebben. Een recente en prominente voorvechter van een epistocratie is politiek filosoof Jason Brennan. Hij pleit voor een kiezersexamen. Hierdoor komen de burgers bovendien die de feitenkennis en het redeneervermogen bezitten om een geïnformeerde stem uit te brengen. Een afname van het

¹ Walter Lippmann, *Public Opinion*, (New York: Harcourt, Brace and Company, 1922).

aantal *low quality voters* zou tot een toename van de epistemische rationaliteit moeten leiden. Ik betoog dat dit niet aannemelijk is. Brennans examen selecteert de kiezers die een epistemisch rationele stem uit *kunnen* brengen, maar het is onwaarschijnlijk dat ze dit daadwerkelijk *doen*. Dit komt doordat kiezers hun politieke overtuigingen doorgaans niet baseren op een onbevooroordeelde taxatie van de feiten. Veel eerder zijn ze geneigd om te *cherry picken*. Op selectieve basis kiezen ze feiten om overtuigingen te verdedigen die ze om andere redenen reeds in het hart hebben gesloten.

Na deze ontmaskering van de mythe van de epistocratie, leg ik de mechanismen bloot die bepaalde overtuigingen aantrekkelijker maken dan andere — de Kahneman-eske *biases* zo u wil, maar dan voor stemgedrag. Ik pleit dat een vergrote epistemische rationaliteit van het electoraat wordt bereikt door kiezers enerzijds inzicht te geven in de *biases*, oftewel vooronderstellingen, die de ontwikkeling van hun politieke overtuigingen sturen, en anderzijds door ze verantwoordelijkheid te laten nemen voor hun overtuigingen. Op basis van dit pleit ontwikkel ik een tool: de Meta-Stemwijzer. De Meta-Stemwijzer geeft inzicht in onze vooronderstellingen. Dit stelt de gebruiker in staat om de invloed ervan tegen te gaan. Na deze katharsis wordt de gebruiker gekoppeld aan een andersdenkende, met wie hij een politiek onderwerp kan bediscussiëren. Aangezien deze tool een concrete toepassing is om de epistemische rationaliteit van kiezers te vergroten, streef ik in mijn scriptie het Honours-ideaal van maatschappelijke verbinding na.

HOOFDSTUK EEN

De mythe van de epistocratie

Een manier om de epistemische rationaliteit van het electoraat uit te breiden, bestaat in het vernauwen van het electoraat. Dit gebeurt in een epistocratie. In het moderne debat breekt de politieke filosoof Jason Brennan hiervoor nadrukkelijk een lans. Volgens Brennan zijn de meeste kiezers incompetent, dom en irrationeel.² Bovendien ontberen ze een moreel kompas. Chirurgen met deze eigenschappen wordt de toegang tot de operatiezaal ten strengste verboden, maar gelijksoortige kiezers worden iedere verkiezingsperiode juist aangemoedigd om het stemhokje te betreden.³ Dit is moreel onjuist. Net als een chirurg bezit een kiezer volgens Brennan het vermogen om schade toe te brengen aan een medeburger — bijvoorbeeld door in het Duitsland van 1932 op Adolf Hitler te stemmen. Brennan wil ongeïnformeerde kiezers het stemrecht om deze reden ontnemen. In dit hoofdstuk betoog ik echter dat een epistocratie geen verbetering teweegbrengt ten opzichte van een democratie. De aanname dat geïnformeerde kiezers hun epistemische vermogens daadwerkelijk inzetten om een epistemisch rationele stem uit te brengen, is ongefundeerd en onaannemelijk.

In zijn boek 'Against Democracy' deelt Jason Brennan het electoraat op in drie soorten kiezers: *hobbits*, *hooligans* en *vulcans*.⁴ *Hobbits* weten niets van politiek en interesseren zich er niet voor. Zij gaan doorgaans niet stemmen. In feite vormen zij geen probleem, want wie niet stemt kan ook geen schade aanrichten. *Hooligans* zijn hier wel toe in staat. Zij zijn tot op zekere hoogte geïnteresseerd in de politiek en hebben een sterke politieke mening, maar eveneens zijn ze vaak slecht geïnformeerd en zeer bevooroordeeld. Ze gedragen zich als supporters van een voetbalteam.⁵ Het team waarbij ze zich thuisvoelen, steunen ze door dik en dun. Alle informatie die het gelijk van hun team bewijst, nemen ze als waarheid aan. Informatie die conflicteert met de filosofie van het team, wijzen ze af. Vooral nu sociale media het vermogen bezitten om de informatievoorziening aan te passen op onze pseudo-werkelijkheid — dit noemt men een social media-bubbel — lopen hooligans nog meer het risico om hun stem uit te brengen op basis van onware overtuigingen. Algoritmes op sociale media leveren precies de informatie die voor het

² Jason Brennan, "The Right to a Competent Electorate," *The Philosophical Quarterly* (October 2011).

³ 'Het maakt niet uit op wie je gaat stemmen, als je maar gaat stemmen,' is iedere verkiezingen een veelgehoorde platitude onder politici.

⁴ J. F. Brennan, *Against Democracy*, (Princeton: Princeton University Press, 2016).

⁵ Ilya Somin, "Why Political Ignorance Undermines the Wisdom of the Many," *Critical Review* (2014).

team van de hooligan aantrekkelijk is en die daardoor, waar of onwaar, gulzig geconsumeerd wordt.

Tot slot zijn er de *vulcans*. Dit zijn rationele kiezers die geen team kiezen, maar onbevooroordeeld onderzoek doen en op basis hiervan politieke overtuigingen ontwikkelen. Zodra zich nieuw bewijs aandient, herzien ze hun overtuigingen. De vulcan is de verpersoonlijking van de epistemische rationaliteit. Hij is de ideale kiezer. Helaas bestaan er volgens Brennan nauwelijks vulcans. Iedereens psyche is onderhevig aan vooronderstellingen, die ons sturen in de manier waarop we informatie verwerken en die uiterst lastig te overwinnen zijn.

Brennan pleit niet voor een epistocratie van de vulcans, zo benadrukt hij — er blijft dan immers weinig van het electoraat over. In plaats daarvan richt hij zijn pijlen voornamelijk op het ‘betere’ deel van de hooligans. Dit deel bestaat uit kiezers die weliswaar partijdig zijn en hun politieke partij toejuichen alsof het een voetbalteam is, maar die hun overtuigingen in ieder geval kunnen staven op feiten.⁶

Het onderscheid tussen goede en slechte hooligans wordt in Brennans epistocratie gemaakt op basis van een examen.⁷ Alleen wie goed genoeg scoort, mag tijdens de verkiezingen het stemhokje betreden. Zo kan de aspirant-kiezer gevraagd worden naar een basale schatting van het percentage van de overheidsbestedingen dat naar ontwikkelingshulp gaat. Op dit moment denkt de gemiddelde Amerikaan dat ontwikkelingshulp 28 procent van het BBP beslaat.⁸ Deze onware overtuiging kan tot een stem leiden voor een presidentskandidaat die minder geld aan ontwikkelingshulp wil uitgeven. Zodra mensen horen dat de ontwikkelingshulp minder dan één procent bedraagt — op 1 oktober 2018 rapporteert the Council on Foreign Relations dat 0,18 procent van het Amerikaanse BBP aan ontwikkelingshulp wordt besteed — verandert een deel van hen hun mening. Minder mensen vinden dat er te veel wordt uitgegeven aan ontwikkelingshulp en meer mensen vinden dat er meer geld naartoe moet.⁹ Het kennen van de feiten leidt zo tot meer epistemisch rationeel stemgedrag.

⁶ Id., 23.

⁷ Id., 212.

⁸ Ezra Klein, “The Budget Myth That Just Won’t Die: Americans Still Think 28 Percent of the Budget Goes to Foreign Aid,” *The Washington Post*, November 7, 2013.

⁹ Ibid.

Daarnaast bevinden zich een aantal logische en wiskundige puzzels in Brennans test. Epistemische rationaliteit bestaat ook uit een hoogstaand redeneervermogen, zodat er met behulp van de beschikbare feitenkennis tot logische overtuigingen kan worden geredeneerd. Wie zowel voor de feitelijke vragen als voor de puzzels een voldoende score behaalt, bewijst over voldoende epistemisch rationele vaardigheden te beschikken om deel te nemen aan het epistocratische stemproces.

Hoewel het prima facie aannemelijk lijkt dat een epistocratie voor betere resultaten zorgt dan een democratie, zitten er in werkelijkheid enkele addertjes onder het gras. Met het uitsluiten van *low-quality voters* zou Brennan indirect zorgen voor een verhoging van de epistemisch rationele vaardigheden van het electoraat. Het is echter onmogelijk om te verifiëren of een epistocratie betere kwaliteit levert dan een democratie. In het invoeren van een epistocratie zullen we op Brennans aanname moeten varen dat capabele kiezers capabel beleid voortbrengen. Deze aanname is onwaarschijnlijk. *In staat zijn* tot epistemisch rationeel stemgedrag, waar Brennan op toetst, is niet hetzelfde als het daadwerkelijk *tot stand brengen* ervan.

Een vergelijking tussen epistocratie en chirurgie

Waar Brennan de analogie tussen chirurgen en kiezers gebruikt om zijn epistocratie mee te rechtvaardigen, laat ik met behulp van dezelfde analogie zien dat de fundering van zijn epistocratie aan betonrot lijdt.

Als ondergetekende honderd keer een blinde darm weghaalt, overlijdt de patiënt honderd keer. Bij een gediplomeerde chirurg verloopt de operatie hoogstwaarschijnlijk alle honderd keren geslaagd. Er valt een duidelijk verschil in kwaliteit te constateren tussen de competente en de incompetente chirurg. Zodra dit verschil in kwaliteit niet aantoonbaar is, vervalt het verschil in competentie. Als blijkt dat ik middels een Ouija-bord de geesten kan verzoeken om genezing van de patiënt, waarmee ik dezelfde resultaten bereik als een gediplomeerde chirurg, bestaat er weinig reden om mij te weigeren uit de operatiezaal.

Brennan vergelijkt het recht om deel te mogen nemen aan een epistocratie met het recht om het beroep van chirurg te mogen uitoefenen. Om deze analogie plausibel te maken, zal hij een

vergelijkbaar verschil in kwaliteit aan moeten tonen. Dit is echter een stuk moeilijker dan bij het beroep van chirurg. Een uitgebrachte stem gaat over vele verschillende onderwerpen, waarbij men bij de meeste onderwerpen met logische interpretaties van dezelfde feiten tot verschillende conclusies kan komen. De conclusie waarop men uitkomt, is afhankelijk van morele intuïties, culturele waarden en vooronderstellingen. In het stemhokje bestaat, in tegenstelling tot in de operatiezaal, niet per se een goede of een foute keuze. Er zijn geen ceteris paribus-omstandigheden te bedenken waardoor men een superieur van een inferieur politiek beleid kan onderscheiden. Evenmin zijn er proefdieren wiens gemeenschappen men aan een democratisch en een epistocratisch beleid kan onderwerpen. Dit maakt de analogie van een staatsvorm en de chirurgie misleidend.

Er zijn veel nadelen van een epistocratie te bedenken. Het ontnemt burgers de mogelijkheid om zich te uiten over de koers van het land, terwijl ze wel worden geacht om hier belasting voor af te dragen. Daarnaast zorgt het voor een tweedeling in de samenleving. Een groot deel van het electoraat krijgt het predikaat 'ongeschikt als kiezer' opgeplakt. Dit kan als een schoffering worden opgevat. In plaats daarvan mag een elitaire minderheid het beleid bepalen. Men kan zich voorstellen dat de polarisatie tussen sociale groepen in de samenleving, die er toch al in voldoende mate is (Randstad en provincie, hoog- en laagopgeleid, yuppenwijken en volksbuurten), groeit als er een onderscheid gemaakt wordt tussen wel en niet kiesgerechtigden.

Brennan beantwoordt deze punten van kritiek met meer analogieën. Op het argument dat de mogelijkheid tot expressie van burgers wordt ingeperkt, reageert Brennan middels een parallel met een groep hypothetische kunstenaars.¹⁰ Om het existentiële leed van het bestaan uit te beelden, spijkeren zij een paar kinderen met een van hun handjes tegen de vloer en zetten een bord eten net buiten hun bereik. In deze situatie laten ze de kinderen verhongeren. Dit vinden we als samenleving immoreel. Daarom is het bij wet verboden. Brennans punt is dat we het recht op zelfexpressie heel vaak inperken als hiermee het welzijn van anderen geschaad wordt. Hij ziet geen reden waarom het bij stemrecht anders zou zijn. Net als de analogie met de chirurgen, is het verschil ook hier dat het martelen van kinderen aantoonbaar negatieve gevolgen heeft voor hun welzijn. Het is niet aan te tonen dat er tussen een epistocratie en een democratie eenzelfde verschil in kwaliteit bestaat.

¹⁰ J. F. Brennan, *Against Democracy*, 137.

Even verderop in zijn boek bespreekt Brennan ook het tegenargument dat zijn epistocratie een schoffering zou betekenen voor de vele kiezers die niet meer mee mogen doen.¹¹ Hij haalt een zekere stam in Papoea Nieuw Guinea aan, waarin het als een teken van respect voor de doden geldt om hun lijk op te eten. Het weigeren hiervan zou een schoffering van de overledenen betekenen. Nadat enkele stamleden ziek worden, veranderen ze echter hun definitie van respect. Sindsdien heeft het opeten van hun lijk niets meer met respect te maken. Respectbetuigingen en schofferingen zijn subjectieve begrippen, stelt Brennan. Als het een teken van respect is om incompetentie te laten stemmen, moeten we veranderen dat dit iets met respect te maken heeft.

Steeds laat Brennan zich in het verdedigen van zijn epistocratie verleiden tot een *reductio ad absurdum*. Om een nadelig effect van een epistocratie van de tafel te vegen, plaatst hij dit geopperde nadeel in een obscure context waarin het wegvalt tegen een veel groter nadeel dat voorkomen wordt. Alle analogieën die hij aandraagt, hebben echter gemeen dat de nieuwe situatie onmiskenbaar een verbetering in kwaliteit herbergt ten opzichte van de oude situatie. Natuurlijk is het logisch om het opeten van overledenen te staken als de stamleden hier ziek van worden. Van die vanzelfsprekendheid is bij een epistocratie geen sprake. Er worden in de huidige democratie geen kinderen tegen de vloer gespijkerd of lijken opgegeten. Het is onwaarschijnlijk dat er een vergelijkbaar democratisch nadeel bestaat dat in een epistocratie opgeheven wordt.

In één van zijn papers brengt Brennan een casus te berde, waaruit zou blijken dat zijn epistocratie beter is dan een democratie.¹² Hij refereert naar het Duitsland van 1932, waarin de NSDAP het grootste werd met 33,1% van de stemmen. *Low quality voters* stemmen volgens Brennan vaker dan geïnformeerde kiezers op slechte leiders. Als Duitsland destijds een epistocratie was geweest, had de heerschappij van de Nazi's voorkomen kunnen worden. Dit keer geen *reductio ad absurdum*, maar een *reductio ad hitlerum*. Het verschil met de eerdere analogieën is echter dat deze stelling enigszins empirisch te toetsen is.

¹¹ Id., 130.

¹² Jason Brennan, "The Right to a Competent Electorate."

Hiervoor moeten we allereerst het electorale onderscheid van Brennan toepassen op het Duitsland van 1932. Hoe vinden we hier het deel dat in een epistocratie een stem uit zou mogen brengen - oftewel de vulcans en het goede deel van de hooligans? Er bestaat uiteraard geen mogelijkheid om de Duitse kiesgerechtigden postuum een examen te laten maken. Wel kunnen we een beredeneerde schatting maken van de mensen die voor dit examen waren geslaagd. Volgens Brennan blijkt stelselmatig uit onderzoeken dat de grootste voorspeller van politieke kennis in de sociale klasse bestaat.¹³ Des te hoger iemand op de sociale ladder staat, des te meer politieke kennis diegene bezit. Als we het meest recente Kiezersonderzoek van Nederland in 2017 raadplegen, vinden we inzichten die in lijn zijn met die van Brennan. Het Kiezersonderzoek richt zich op het onderscheid tussen hoog- en laagopgeleiden in hun kennis van de politiek - eveneens een onderscheid in positie op de sociale ladder. Hoogopgeleide kiezers geven vaker correcte antwoorden gaven op vragen als: welke partijen zitten er in het kabinet (VVD, CDA, Christenunie en D66), of: mag de rechter een wet afkeuren als deze in strijd is met de Grondwet? (nee).

Juist in het geïnformeerde deel van de hooligans komen veel Nazi-sympathisanten voor. Diverse historici constateren dat de Nazi's uit alle lagen van de samenleving steun kregen.¹⁴ Er is zelfs meer steun waarneembaar in de hoge klassen van de maatschappij. Zo schaarden studenten zich in bovengemiddelde mate achter de Nazi's.¹⁵ In het Duitsland van 1932 had een epistocratie waarschijnlijk voor een nog grotere verkiezingswinst van Hitler en de NSDAP geleid. Natuurlijk gaat het hier slechts om één casus. Zoals een beter resultaat van een epistocratie in 1932 niet bewijst dat epistocratieën altijd betere resultaten leveren dan democratieën, zo leidt een slecht resultaat van een epistocratie niet tot een bewijs dat epistocratieën altijd slechtere resultaten leveren. Het maakt Brennans claim alleen wat onwaarschijnlijker - zeker omdat hij zelf deze casus naar voren schuift.

In dit deel toon ik aan dat er in tegenstelling tot bij Brennans analogieën geen aantoonbaar verschil in kwaliteit is tussen een epistocratie en een democratie. Brennan trekt in de verdediging van epistocratie parallellen met de chirurgie, een sadistisch kunstenaarsgezelschap en een stam vol kannibalen in Papoea Nieuw-Guinea. In al deze gevallen leggen we

¹³ J. F. Brennan, *Against Democracy*, preface.

¹⁴ Stephan Fritz, "The NDSAP as Volkspartei. A Look at the Social Basis of the Nazi Voter," *The History Teacher* (Mei 1987): 386.

¹⁵ Id., 387.

beperkingen op in individuele vrijheden, zodra blijkt dat dit bevorderlijk is voor het collectieve welzijn. Brennan kan niet aantonen dat er in een epistocratie eenzelfde verbetering voor het collectieve welzijn wordt bereikt. Dit leidt niet automatisch tot een afwijzing van Brennans epistocratie. Het maakt de invoering ervan alleen een stuk minder vanzelfsprekend dan hij tracht te beargumenteren.

Een vergelijking tussen de geïnformeerde en de ongeïnformeerde kiezer

Ook in de huidige democratie leggen we restricties op aan de kiesgerechtigdheid van burgers, bijvoorbeeld door de leeftijdsgrens van achttien jaar. Er valt niet te bewijzen dat een democratie met leeftijdsgrens beter functioneert dan zonder. Of het aannemelijk te maken is dat een achttienjarige burger meer epistemisch rationeel stemgedrag vertoont dan een zeventienjarige burger heb ik mijn twijfels bij, maar dát een leeftijdsgrens gerechtvaardigd is, op welke leeftijd deze ook precies zou moeten liggen, is onomstreden. Een kind dat niet snapt hoe politiek werkt, is niet geschikt om te stemmen. Wie dit accepteert, zou volgens Brennan ook zijn onderscheid moeten accepteren. Een examen creëert een veel betere grens dan deze leeftijdsdiscriminatie. Relevant is niet hoe oud iemand is, maar of iemand de relevante capaciteiten bezit om te stemmen. Dit argument zal ik in dit tweede deel van dit hoofdstuk ontkrachten.

Brennan stelt dat politieke kennis en vermogen tot logisch redeneren geschikte criteria zijn voor een bestuursvorm die meer epistemische rationaliteit bezit dan onze democratie. Deze stelling zal ik toetsen aan literatuur uit de psychologie. Relevant onderzoek naar de wijze waarop mensen politieke overtuigingen ontwikkelen, kan worden gevonden in het werk van Dan Kahan, professor aan de universiteit van Yale. Uit zijn onderzoeken blijkt dat niet politieke kennis of redeneervermogen, maar vooronderstellingen het *leitmotiv* vormen van iemands politieke overtuigingen. Aan de hand van drie empirische onderzoeken betoog ik dat Brennans criteria geen voorspellers zijn van een verhoogde epistemische rationaliteit van kiezers.

Als eerste richt ik me tot een experiment waarin Kahan de publicaties van een (fictieve) wetenschapper aan een groep participanten voorlegt.¹⁶ De vraag luidt of deze wetenschapper een expert in zijn vakgebied is, op wiens inzichten normale burgers moeten vertrouwen in het

¹⁶ Dan Kahan, "Misconceptions, Misinformation, And the Logic of Identity-protective Cognition," *The Cultural Cognition Project* (2017).

ontwikkelen van hun overtuigingen. De participanten antwoorden bevestigend, maar alleen als de bevindingen van de wetenschapper in lijn zijn met de overtuigingen die ze al hebben. Participanten die geloven dat klimaatverandering het resultaat is van menselijk handelen, beschouwen de wetenschapper als een expert als deze tot hetzelfde oordeel komt. Indien dit niet het geval is, is hij geen expert meer maar een charlatan. Voor participanten die niet geloven in een door mensen veroorzaakte klimaatverandering geldt het omgekeerde. Deze bevindingen blijven consistent naarmate men variaties aanbrengt in de onderwerpen - bijvoorbeeld door wetenschappers te presenteren die gepubliceerd hebben over de effecten van wapenbezit of het opslaan van nucleair afval. Ook hier vertrouwen de deelnemers alleen in de expertise van de wetenschapper als deze de conclusies trekt waarvan ze reeds overtuigd zijn.

Dit onderzoek laat zien dat kiezers zich inderdaad laten kenmerken als hooligans. Ze accepteren nieuwe informatie alleen als deze in hun straatje past. Jason Brennan stelt echter dat mensen die meer correcte overtuigingen en een beter redeneervermogen bezitten, ook betere conclusies trekken. Dit is in het licht van Kahans experiment nog steeds mogelijk. In alle gevallen heeft één partij het bij het rechte eind. Klimaatverandering kan niet tegelijk wel én niet waar zijn, wapenbezit kan niet tot meer én minder doden leiden. Het zou kunnen dat de groep die op basis van feiten concludeert dat klimaatverandering het resultaat is van menselijk handelen, zich niet van de wijs laat brengen door de nep-wetenschapper van Kahan. De andere groep, de epistemisch irrationele participanten, zou door Brennans examen weggefilterd kunnen worden.

De volgende twee onderzoeken van Kahan ondergraven deze analyse.¹⁷ In het tweede onderzoek dat ik behandel, presenteert Kahan aan zijn participanten een statistiek waarin het effect van huidcrème op uitslag staat weergegeven. Van de 298 mensen die twee weken de huidcrème gebruiken, ondervinden 223 mensen een verbetering van hun huidkwaal en 75 mensen een verslechtering. Van een groep met 128 mensen die geen crème gebruiken, ondervinden 107 mensen tijdens dezelfde twee weken een verbetering van hun kwaal en 21 mensen een verslechtering. Aan de participanten wordt gevraagd om te bepalen of de crème wel of niet werkt. De deelnemers die het hoogst scoren op een intelligentietest, zijn vaker in staat om de juiste conclusies te trekken. Of ze zich identificeren als Democraat of Republikein,

¹⁷ Dan Kahan et al., "Motivated Numeracy and Enlightened Self-Government," *Behaviour Public Policy* (2017).

maakt geen significant verschil. Tot zover zijn ook deze resultaten in lijn met de aannames van Brennan. Participanten die op logische wijze kunnen redeneren met feiten, trekken epistemisch superieure conclusies ten opzichte van participanten die dit niet kunnen.

Althans, zolang het over dit politiek neutrale onderwerp gaat. Een ander deel van de participanten krijgt namelijk een variant van de statistieken voorgelegd. De cijfers zijn precies hetzelfde, dit keer gaat het echter niet om een handcrème maar om het reguleren van wapenbezit. Van de 298 steden die het dragen van verborgen pistolen in het openbaar verbieden, ondervinden 223 steden een afname van de criminaliteit en 75 steden een toename. Van 128 steden die geen regulering opleggen, ondervinden 107 steden een afname van de criminaliteit en 21 steden een toename. Plots is niet de wiskundige vaardigheid van de participanten doorslaggevend in het trekken van conclusies, maar de politieke kleur die ze zichzelf toekennen. Republikeinen trekken overwegend de conclusie dat regulatie van wapenbezit leidt tot meer criminaliteit, ook als de cijfers uitwijzen dat dit niet het geval is. Democraten concluderen juist dat regulatie leidt tot minder criminaliteit. Dit oordeel blijft gehandhaafd als de cijfers worden omgedraaid.

Intelligente kiezers trekken in het eerste onderzoek betere conclusies dan minder intelligente kiezers. Zodra het over politiek gaat, worden hun resultaten een stuk fletser. Als de resultaten corresponderen met hun politieke identiteit, presteren ze nog steeds beter. Is dit niet het geval, vervalt dit verschil. Intelligente deelnemers zijn net zo slecht in het geven van het goede antwoord als minder intelligente deelnemers.¹⁸ Des te sterker iemand zichzelf ziet als Republikein of Democraat, des te groter de kans dat er epistemisch irrationele conclusies worden getrokken. Dit is geen goed nieuws voor Brennan. Kiezers met een sterk redeneervermogen trekken niet per definitie betere resultaten dan *low quality voters*. Zodra hun politieke identiteit in het gedrang is, tonen ze in vergelijkbare mate epistemisch irrationeel gedrag.

Naast redeneervermogen, is feitenkennis de andere pijler waarop de epistocratie van Brennan steunt. Het laatste onderzoek van Kahan dat ik hier bespreek, onderzoekt of er een verschil bestaat in feitenkennis tussen mensen die kiezen om ergens wel of niet in te geloven -

¹⁸ Id., 10.

bijvoorbeeld bij de vraag of klimaatverandering door menselijk handelen wordt veroorzaakt.¹⁹ Hij legt de participanten meerkeuzevragen en stellingen voor omtrent klimaatverandering, zoals: 'Welk gas is volgens klimaatwetenschappers verantwoordelijk voor de stijging in temperatuur?' (CO2, waterstof, radon of helium (CO2)), 'klimaatwetenschappers geloven dat het smelten van de Noordpool een stijging van de zeespiegel veroorzaakt' (waar of niet waar (niet waar)), 'klimaatwetenschappers geloven dat de opwarming van de aarde leidt tot het overstromen van veel kustregio's' (waar of niet waar (waar)).

Van de mensen die zichzelf kenschetsen als Liberale Democraten, gelooft ongeveer 75 procent dat er solide bewijs bestaat dat klimaatverandering hoofdzakelijk het resultaat is van menselijk handelen.²⁰ Bij Conservatieve Republikeinen is dit maar twintig procent. Er blijkt echter geen significante *knowledge gap* te bestaan tussen beide groepen. Zowel onder Democraten als Republikeinen weet ongeveer 70 procent van de mensen in de eerste vraag CO2 als broeikasgas te identificeren.²¹ Bij de tweede stelling denkt zowel het grootste deel van de Democraten als de Republikeinen onterecht dat klimaatwetenschappers geloven dat het smelten van de Noordpool tot een stijging van de zeespiegel leidt. Bij de laatste stelling weten de meeste mensen uit beide kampen dat de opwarming van de aarde volgens klimaatwetenschappers leidt tot het overstromen van veel kustregio's. Klimaatsceptici en klimaatfanaten zijn in dezelfde mate geïnformeerd. Het verschil is dat de klimaatsceptici niet geloven dat wat klimaatwetenschappers geloven, correspondeert met de waarheid. Wederom correleert dit sterk met de politieke kleur die ze zichzelf toekennen.

De mythe ontkracht

In het eerste deel van dit hoofdstuk heb ik betoogd dat Brennans vergelijking tussen kiezers en chirurgen onzinnig is, omdat geïnformeerde kiezers, in tegenstelling tot chirurgen, niet aantoonbaar betere resultaten leveren. Het tweede deel van het hoofdstuk heb ik gewijd aan drie onderzoeken van Dan Kahan, waaruit blijkt dat het evenmin aannemelijk is dat geïnformeerde kiezers epistemisch superieur zijn aan ongeïnformeerde kiezers. In het eerste onderzoek zien we dat mensen alleen de wetenschappers vertrouwen waar ze het mee eens

¹⁹ Dan Kahan, "Climate-Science Communication and the Measurement Problem," *Advances in Political Psychology* (2015).

²⁰ Id., 27.

²¹ Id., 28.

zijn. Het tweede experiment laat zien dat mensen die epistemisch rationeel redeneren in neutrale situaties, hiertoe veel minder in staat blijken bij politiek gevoelige kwesties. Het derde onderzoek toont aan dat ook bij een onderwerp waarover een grote wetenschappelijke consensus bestaat - een menselijke oorzaak van klimaatverandering - de geïnformeerde kiezers zich niet meer epistemisch rationeel tonen dan ongeïnformeerde kiezers.

De hendel wordt overgehaald, het luik valt, de epistocratie bungelt in het avondrood. Intelligentie noch feitenkennis zijn goede voorspellers van epistemische rationaliteit.

HOOFDSTUK TWEE

Een blik onder de motorkap van de kiezer

Het tweede hoofdstuk wijd ik aan de factoren die wél invloed uitoefenen op de epistemische rationaliteit van onze politieke overtuigingen: onze vooronderstellingen. Dit zijn denkprocessen die voor het bewuste deel van ons denken doorgaans verborgen blijven. Zij sturen ons in de politieke kleur die we onszelf toekennen en bepalen de mate waarin we geneigd zijn om zekere politieke overtuigingen te ontwikkelen. Eerst duik ik dieper in de cognitieve systemen waarmee mensen informatie verwerken, daarna laat ik zien hoe dit in relatie staat tot de epistemische status van onze politieke overtuigingen.

De cognitieve kosten van epistemische rationaliteit

Een dominante stroming binnen de cognitieve psychologie is de *dual process theory*. Hierin staat de opvatting centraal dat mensen via twee cognitieve systemen informatie verwerken. Daniel Kahneman, die een nobelprijs kreeg voor zijn onderzoek in dit veld, doopt deze systemen om tot systeem één en systeem twee.²² Systeem één is snel en onbewust. Bovendien is het constant actief. Op basis van zintuiglijke informatie ontwikkelt systeem één intuïties, gevoelens en intenties. Systeem twee sluimert op de achtergrond. Hieronder vallen de denkprocessen die we met ons 'ik' associëren - de ratio, de reflectie en het afwegen van mogelijkheden. Mensen zijn in hun handelen geneigd om te varen op de automatische interpretaties van systeem één, aangezien processen uit systeem twee veel energie en aandacht vergen.

Om snel en efficiënt te kunnen werken, maakt systeem één gebruik van *heuristische shortcuts*. Dit zijn cognitieve geitenpaadjes die ons een voorkeur voor bepaalde overtuigingen geven. Deze overtuigingen zijn vaak ongeveer correct, maar kunnen ook gekleurd of soms ronduit irrationeel zijn. Zodra we een foute inschatting inzien, wordt systeem twee geactiveerd om de kwestie nader onder de loep te nemen. Een voorbeeld van een foute inschatting van systeem één is het Linda-probleem²³, dat luidt als volgt: *Linda is 31 jaar, vrijgezel, slim en heeft het hart*

²² Daniel Kahneman, *Thinking Fast and Slow*, (New York: Farrar, Straus and Giroux, 2016).

²³ Ibid.

op de tong. Ze heeft een master in filosofie. Als student was ze bevlogen over zaken als discriminatie en sociale rechtvaardigheid. Ze nam ook deel aan demonstraties tegen kernenergie. Wat is meer waarschijnlijk?

- A. *Linda is een bankbediende.*
- B. *Linda is een bankbediende en is actief in een feministische beweging.*

De meeste mensen kiezen optie B. Gevoelsmatig lijkt het aannemelijk dat Linda actief is in de feministische beweging, maar de waarschijnlijkheid van twee beweringen die waar zijn is kleiner dan de waarschijnlijkheid dat één der beide beweringen waar is. Rationeel gezien weten de meeste mensen wel dat dit zo is, maar gevoelsmatig worden ze toch tot deze optie aangetrokken. Zodra mensen op hun fout worden gewezen, kunnen ze voor hun gevoel corrigeren met systeem twee.

Het probleem van politieke overtuigingen is dat dit moment van reflectie niet hoeft plaats te vinden. Politieke overtuigingen zijn immers niet per se goed of fout zijn. Men kan op redelijke wijze betogen dat we meer vluchtelingen moeten opnemen, maar ook minder. Dat geen van beide opvattingen 'fout' is, zorgt ervoor dat een denkfout minder snel aan het licht komt. Systeem één kan ongestoord de wereld interpreteren zonder dat systeem twee de noodzaak ziet om te interveniëren.

Systeem één werkt associatief. Bij het Linda-probleem riep haar beschrijving de associatie met het feminisme op, waardoor we gevoelsmatig de neiging hebben om voor een onlogisch antwoord te kiezen. Binnen het associatieve denken is met name affectheuristiek invloedrijk bij het ontwikkelen van politieke overtuigingen.²⁴ Ook hierbij wordt ons oordeel gevormd door een gevoel dat we krijgen op basis van associaties, maar in het geval van affectheuristiek heeft dit gevoel een positieve of een negatieve valentie. Deze valentie wordt opgewekt door somatische markers. Iedere keer dat we met een onderwerp in een positieve danwel negatieve context worden geconfronteerd, wordt er in het brein een somatische marker aangemaakt - er blijft een positieve of negatieve lading aan het onderwerp 'plakken'. De volgende keer dat we met dit

²⁴ Leonie Huddy, David O. Sears en Jack S. Levy. *The Oxford Handbook of Political Psychology* (Oxford: Oxford University Press, 2013).

onderwerp te maken krijgen, vertaalt de somatische marker zich onbewust naar een onderbuikgevoel.²⁵

Een voorbeeld. Wie de namen 'Lily en Howick' ziet, maakt middels zijn langetermijngeheugen connecties met allerlei gerelateerde concepten (net als bij het Linda-probleem), zoals 'kinderen', 'Armenië' en 'asielzoekers'. Afhankelijk van de voorgaande confrontaties met de gerelateerde concepten, worden er eveneens somatische markers geactiveerd. Bij asielzoekers zou bijvoorbeeld de somatische marker 'profiteurs' geactiveerd kunnen worden, of 'onschuld' als men aan kinderen denkt. De een is negatief, de ander positief. Afhankelijk van de kracht van de somatische marker, ontstaat een latent onderbuikgevoel dan wel een sterke emotie.²⁶ Des te krachtiger de emotie, des te sneller we afgaan op dit gevoel en des te minder rationeel we een onderwerp benaderen. Dit heet *hot cognition*.

Het publieke debat over Lily en Howick wordt duidelijk in hot cognition-modus gevoerd. In een uitzending van Pauw, een debatprogramma van de publieke omroep, stelt Paul de Leeuw op acht september 2018: 'er mag geen leed voor kinderen bestaan!'. Jeroen Pauw zelf, normaal de min of meer neutrale gespreksleider, zegt dat het schandalig is dat Lily en Howick het land uit moeten, terwijl er genoeg criminele asielzoekers hier zijn die de boel 'verkankeren'. Beide uitspraken zijn ferm en ongenueanceerd. Ze beantwoorden de heuristische vraag van systeem één: 'hoe voel ik me over dit onderwerp?' in plaats van de gecompliceerde werkelijke vraag: 'wat doen we met kinderen die uit een land komen dat min of meer veilig is maar die in Nederland geworteld zijn, omdat hun moeder eindeloos geprocedeerd heeft tegen uitzetting?' De krachtige somatische markers van Pauw en De Leeuw maken het onmogelijk om het onderwerp meer genuanceerd te benaderen. Uiteindelijk bezwijkt minister Harbers onder de maatschappelijke druk. Hij maakt een uitzondering voor Lily en Howick. Ze mogen blijven. Talloze vergelijkbare kinderen die niet in het oog van Paul de Leeuw en de andere opiniemakers zijn gesprongen, worden echter wel uitgezet. De irrationele driften van de maatschappelijke onderbuik verslaan het rationeel ontwikkelde asielbeleid.

²⁵ Milton Lodge en Charles S. Taber, "The Automaticity of Affect for Political Leaders, Groups, and Issues: An Experimental Test of the Hot Cognition Hypothesis," *Political Psychology* (2005).

²⁶ Milton Lodge en Charles S. Taber, "The Rationalizing Voter: Unconscious Thought in Political Information Processing," in *Perspectives on Politics* (2007).

Ook als systeem twee zich activeert, blijven de vooronderstellingen van systeem één actief. Zonder dat we er bewust van zijn, staat ons rationele denken onder invloed van de vooronderstellingen van systeem één. Drie belangrijke vooronderstellingen zijn de *selection bias*, de *confirmation bias* en de *disconfirmation bias*.²⁷ Wie gepassioneerd is over een onderwerp, zal eerder selectief informatie verzamelen die in lijn is met de overtuigingen die hij al over het onderwerp heeft (selection bias). Argumenten die in lijn zijn met deze overtuigingen, worden minder kritisch benaderd (confirmation bias) dan argumenten die de overtuiging bestrijden (disconfirmation bias). Wie een positief gevoel krijgt bij Lily en Howick, is eerder geneigd om argumenten voor hun verblijfsvergunning te accepteren dan argumenten tegen. Deze onbewuste denkprocessen ondermijnen de epistemische rationaliteit van een overtuiging. Ze komen niet tot stand door een onbevooroordeelde taxatie van de feiten, maar door vooronderstellingen.

Het onderscheid in systeem één en twee is eveneens bruikbaar in het analyseren van de experimenten van Dan Kahneman. In zijn tweede onderzoek blijken de participanten niet in staat om bij de statistieken over wapenbezit dezelfde logische conclusies te trekken als bij dezelfde statistieken over een gezichtscrème. De opinievorming over wapenbezit staat meer onder invloed van de somatische markers van systeem één. Participanten komen in hot cognition terecht. Ze zoeken onbewust naar cijfers die hun gevoel ondersteunen (selection bias) en zijn minder kritisch als ze een gunstige conclusie bereiken (confirmation bias) dan als ze op een ongunstige conclusie uitkomen (disconfirmation bias). Dit ondermijnt hun vermogen om logische conclusies te trekken.

Een verklaring voor deze irrationele neigingen is te vinden in het domein van de evolutionaire psychologie, waar studies van Hugo Mercier en Dan Sperber dieper op ingaan. Zij verklaren dit selectieve falen van het menselijke redeneervermogen door te stellen dat het niet 'ontworpen' is om de waarheid te achterhalen.²⁸ De evolutionair ontwikkelde functie van het redeneren is het overtuigen van anderen en het tonen van scepsis als anderen ons ergens van willen overtuigen. Hoewel men bij dit soort evolutionaire verklaringen altijd moet oppassen voor *just so-stories*, verklaringen die aannemelijk klinken maar die niet wetenschappelijk getoetst kunnen worden,

²⁷ Daniel Kahneman, *Thinking Fast and Slow*.

²⁸ Hugo Mercier en Dan Sperber, "Why do humans reason? Arguments for an argumentative theory," *Behavioural and Brain Sciences* (2011).

stellen Mercier en Sperber dat hun theorie bewezen wordt door de talloze psychologische onderzoeken waarin mensen onder invloed van een confirmation bias blijken te staan.²⁹ Een confirmation bias is contraproductief in het ontwikkelen van ware overtuigingen, maar productief in het overtuigen van anderen. Wie iemand wil overreden, heeft veel meer aan argumenten die zijn overtuiging onderbouwen dan argumenten die het tegendeel bewijzen. Mercier en Sperber noemen dit *motivated reasoning*. Interessant is dat zij in hun onderzoek constateren dat mensen die in hun eentje redeneren, heviger lijden onder een *confirmation bias* dan als ze in een groep redeneren. De verschillende *confirmation biases* van verschillende mensen doen elkaar in dit geval teniet, stellen Mercier en Sperber.

Ook Dan Kahan betoogt dat mensen hun redeneervermogen niet gebruiken om de waarheid te vinden, maar om hun eigen overtuigingen te verdedigen. De denkprocessen uit systeem twee dienen er volgens hem toe om de impulsen van systeem één te rationaliseren.³⁰ Dit zou betekenen dat epistemische rationaliteit een onbereikbaar ideaal voor kiezers is. Kiezers zullen immers altijd hun bewuste denkvermogen inzetten om te verdedigen wat ze al vinden en niet om de waarheid te vinden.

De sociale kosten van epistemische rationaliteit

In het tweede deel van dit hoofdstuk betwist ik deze stelling. Een evolutionaire neiging tot *motivated reasoning* betekent niet dat we tot deze neiging veroordeeld zijn. Als mens heb ik ook een evolutionaire neiging om calorierijk voedsel te eten zodra dit aanwezig is. Juist door deze vraatzucht als evolutionaire impuls te identificeren, lukt het mij om mijn neiging te bedwingen. Ik geloof dat dit ook voor het ontwikkelen van politieke overtuigingen geldt. Wie inzicht heeft in de werking van impulsen uit systeem één, kan hun invloed tegengaan.

Dan Kahan identificeert mijn standpunt waarschijnlijk als een kleine omweg vanuit de theorie van Jason Brennan, om vervolgens in dezelfde valkuil te trappen. Mijn oordeel over Brennans epistocratie is dat geïnformeerde kiezers misschien wel een meer epistemisch rationele stem uit *kunnen* brengen, maar dat het onwaarschijnlijk is dat ze dit *doen*. In het slot van het vorige deel

²⁹ Ibid.

³⁰ Dan Kahan et al., "Motivated Numeracy and Enlightened Self-Government," *Behaviour Public Policy* (2017).

stelde ik dat denkprocessen uit systeem twee kunnen corrigeren voor de onbewuste impulsen van systeem één. Kahan zal zeggen dat ze dit theoretisch gezien misschien *kunnen*, maar dat ze dit niet zullen *doen*.

In Kahans onderzoek over wapenbezit zagen we dat mensen met een bovengemiddeld redeneervermogen, aspect van systeem twee, slechts in beperkte mate de epistemisch rationele conclusies trekken over de geboden statistieken.³¹ Volgens Kahan komt dit doordat het rationeel is om onware overtuigingen te ontwikkelen zodra deze overtuigingen overeenstemmen met de overtuigingen van iemands sociale kring. Één individuele overtuiging over het al dan niet reguleren van wapens, heeft geen effect op het gevoerde wapenbeleid. Het afwijken van de mening van iemands sociale groep heeft wél gevolgen. Er bestaat een risico op emotionele, materiële en sociale schade zodra men tegen de ideologische stroom van zijn omgeving in zwemt. Kort gezegd: wie in een PVV-minnende dorpskroeg in Limburg pleit voor een ruimhartig asielbeleid, deelt niet mee in rondje van de barman. Hierdoor is het rationeel om op irrationele wijze overtuigingen te ontwikkelen.

Dit staat in contrast met mijn voorbeeld over het eten van calorierijk voedsel. Hierbij is het rationeel om onze impulsen te bedwingen, omdat dit gunstig is voor onze gezondheid. Voor het ontwikkelen van epistemisch rationele overtuigingen zou een tegenovergestelde prikkel bestaan. Eerst zal ik dit argument verder uiteenzetten, daarna leg ik uit waarom ik denk dat kiezers wél gemotiveerd kunnen worden tot het nastreven van epistemische rationaliteit.

Het onderscheid tussen systeem één en systeem twee is irrelevant bij het ontwikkelen van politieke overtuigingen, stelt Dan Kahan. Hij pleit voor een andere cognitieve tweedeling: de tweedeling tussen *collective knowledge acquisition* en *cultural identity protection* noemt.³² Zolang feiten neutraal zijn, gebruiken mensen *collective knowledge acquisition*. Ze doen kennis op met waarheidsvinding als doel. Zodra er echter sprake is van een kwestie waarbij hun sociale identiteit in het gedrang is, zien ze de feiten door een bril van *cultural identity protection*. Ze redeneren niet meer om de waarheid te vinden, maar om de overtuigingen te verdedigen die

³¹ Ibid.

³² Dan Kahan, "On the Sources of Ordinary Science Knowledge and Extraordinary Science Ignorance," in *The Oxford Handbook on the Science of Science Communication* (Oxford/New York: Oxford University Press, 2016).

bij hun identiteit passen.³³ In het ontwikkelen van deze overtuigingen gaat het niet meer om ‘wat is waar?’ maar om ‘aan welke kant sta je?’

Deze lezing kent zijn weerklank bij prominente stemmen binnen de politieke filosofie. Bryan Caplan, schrijver van het boek ‘The Myth of the Rational Voter’, typeert de dichotomie tussen persoonlijke significantie en maatschappelijke insignificantie als de oorsprong van electorale irrationaliteit.³⁴ Hiervoor komt het verschil tussen chirurgen en kiezers wederom van pas. Voor de chirurg leiden ware overtuigingen over de behandeling van een patiënt niet alleen tot genezing, maar ook tot de status van een bekwaam chirurg en de vertaling hiervan in een riant salaris. De stem van één kiezer heeft nooit enig effect op de verkiezingsuitslag. Bovendien levert een epistemisch rationele stem evenmin status of salaris op. Epistemisch rationele overtuigingen hebben alleen potentiële kosten, zodra deze afwijken van de overtuigingen van iemands sociale omgeving. Voor kiezers is het hierdoor instrumenteel rationeel om epistemisch irrationeel te zijn. Systeem twee is in theorie in staat om de vooronderstellingen van systeem één teniet te doen, maar dit zou simpelweg niet rationeel zijn om te doen.

Is mijn analogie tussen de evolutionaire neiging tot *motivated reasoning* en het eten van calorierijk voedsel daarmee net zo onzinnig als Brennans analogie tussen kiezers en chirurgen? Uiteraard zal ik beargumenteren van niet. In tegenstelling tot Brennan beweer ik niet dat het gebruik van systeem twee automatisch leidt tot epistemisch rationeel stemgedrag. Het verschil met Kahan en Caplan is dat ik denk dat systeem twee hiertoe wel gemotiveerd kán worden.

Waar Kahan de mist in gaat, is dat hij *identity protective cognition* als functie van systeem twee ziet.³⁵ Als iemands identiteit niet in het gedrang is, gebruikt men systeem twee voor *collective knowledge acquisition*. Is dit wel het geval, switcht systeem twee naar *identity protective cognition*. Dit betekent dat de kiezer er bewust voor kiest om de overtuigingen van zijn sociale kring over te nemen, ondanks het besef dat dit niet strookt met de waarheid. Intuïtief lijkt dit niet aannemelijk. Geen klimaatscepticus zal zeggen: ‘ik weet eigenlijk wel dat klimaatverandering een menselijke oorzaak heeft, maar in mijn sociale kring bevinden zich voornamelijk FvD’ers, waardoor het instrumenteel rationeel is om een klimaatsceptische overtuiging aan te hangen.’

³³ Ibid.

³⁴ Bryan D. Caplan. *The Myth of the Rational Voter*, (Princeton: Princeton University Press, 2008).

³⁵ Dan Kahan, “Climate-Science Communication and the Measurement Problem,” *Advances in Political Psychology* (2015). 14.

Waarschijnlijker lijkt het dat mensen overtuigingen die ze aanhangen ook daadwerkelijk geloven.

Dit blijkt ook uit de beweging die te constateren is in de publieke opinie over de oorzaak van klimaatverandering. Onderzoekers constateren dat het zin heeft om de wetenschappelijke consensus naar het volk te communiceren.³⁶ Onder de Amerikaanse bevolking heerst een groeiende publieke consensus over menselijk handelen als oorzaak van klimaatverandering.³⁷ Volgens Kahan zou niet uit moeten maken of wetenschappers een menselijke oorzaak van klimaatverandering bewezen achten, want voor alle kiezers heeft de waarheid van de sociale groep meer effect dan de waarheid van de wetenschap - *identity protective cognition* prevaleert immer boven *collective knowledge acquisition*. In werkelijkheid geldt dit alleen voor de hardliners. Des te nadrukkelijker mensen zich als Republikein identificeren, des te minder bereid ze zijn om hun opvattingen over klimaatverandering aan te passen. De meeste kiezers zijn echter geen hardliners. Bij hen heeft het wél zin om de feiten te benadrukken.³⁸

Het onderscheid tussen systeem één en systeem twee blijft hierdoor overeind. Wat Kahan *identity protective cognition* noemt, is een functie van systeem één. We zijn slechts geneigd om de overtuigingen van onze sociale groep over te nemen. Alle anekdotes en overtuigingen die zij met ons delen, hebben een grotere kans om met positieve somatische markers in ons langetermijngeheugen opgeslagen te worden. Dit betekent echter niet dat deze impulsen onoverwinnelijk zijn. *Identity protective cognition* is een functie van systeem één. Net als bij het Linda-probleem, kan systeem één overwonnen worden door het inzichtelijk te maken voor systeem twee. Zo kan *cognitive knowledge acquisition* ook bij politiek gevoelige kwesties de overhand krijgen.

³⁶ Sander van der Linden, "A Conceptual Critique of the Cultural Cognition Thesis," *Science Communication* (2016). 133

³⁷ Anthony Leiserowitz et al., "Climate Change in the American Mind," *Climate Change Communication* (2018).

³⁸ Sander van der Linden, "A Conceptual Critique of the Cultural Cognition Thesis."

HOOFDSTUK DRIE

Een antiserum tegen vooronderstellingen

In dit laatste hoofdstuk beargumenteer ik hoe ik - in de woorden van Jason Brennan - hooligans in de richting van vulcans wil bewegen. Hiervoor identificeer ik twee mogelijkheden. De eerste bestaat in het inzichtelijk maken van vooronderstellingen voor ons rationele denken. Het tweede antiserum bevindt zich in een deliberatieve context. In specifieke omstandigheden biedt het van gedachten wisselen met andersdenkenden hoopvolle resultaten voor het verhogen van epistemische rationaliteit.

Door onze vooronderstellingen uit de schaduw van het onbewuste te trekken en in de schijnwerpers van het bewuste te zetten, krijgen we inzicht in de aard van deze vooronderstellingen. Dit stelt ons in staat om hun invloed tegen te gaan. Over deze invloed van bewust inzicht in onbewuste impulsen, heeft psycholoog Carey Morewedge reeds enige grond ontgonnen. Zij laat haar participanten een spel doen waarbij ze als detective een misdaad op moeten lossen.³⁹ Participanten scoren significant beter als ze een trainingsvideo te zien krijgen waarin wordt uitgelegd hoe de processen van systeem één een sturende rol hebben in de manier waarop informatie verwerkt wordt. Ze zijn beter in staat om te corrigeren voor bijvoorbeeld een *confirmation bias*. Ook als ze deze video een maand voor het experiment zagen, is de invloed terug te zien in hun resultaten.

Daarnaast bestaat er een breed scala aan onderzoeken over de manier waarop participanten problemen benaderen die ervoor ontworpen zijn om systeem één en systeem twee in conflict te brengen (zoals het Linda-probleem). Bij het Linda-probleem zegt ons gevoel dat Linda een bankmedewerker én een feministe is, maar rationeel weten we dat er logisch gezien iets niet in de haak is. Hierover is veel geschreven door psycholoog Wim de Neys. Vergeleken met 'normale' problemen, denken participanten over conflictproblemen langer na en is er meer activiteit zichtbaar in het gebied van het brein dat met probleemoplossing wordt geassocieerd.⁴⁰ Bovendien tonen ze zich minder zeker over hun antwoord dan bij de normale problemen. Het in

³⁹ Carey K. Morewedge et al., "Debiasing Decisions: Improved Decision Making With a Single Training Intervention," *Policy Insights from the Behavioral and Brain Sciences* (2015).

⁴⁰ Wim de Neys, "Bias and Conflict : A Case for Logical Intuitions," *Perspectives on Psychological Science* (2012).

conflict brengen van systeem één en systeem twee leidt tot twijfel en reflectie. Dit is ook de houding die ik kiezers tegenover hun politieke overtuigingen wil laten aannemen. Het nadenken over een politieke probleem moet een conflictprobleem worden.

De onderzoeken van Morewedge en De Neys gaan over neutrale vraagstukken waarin geen *identity protective cognition* van invloed is. Is dit wel het geval, zoals bij veel politieke vraagstukken, dan wordt het moeilijker om mensen meer epistemisch rationeel na te laten denken. Dit is terug te vinden in onderzoeken van James Kuklinski.⁴¹ In een telefonische enquête vraagt hij participanten naar hun opvattingen over de hoogte van uitkeringen in de Verenigde Staten. De schattingen die de participanten maken, staan in relatie tot de globale overtuigingen die ze al over het onderwerp hebben. Participanten die vinden dat de uitkeringen te hoog zijn, schatten het percentage van de overheidsuitgaven dat naar uitkeringen gaat te hoog in. Des te sterker hun overtuiging is, des te hoger (en verder van de werkelijkheid) hun schatting is. De kracht van hun somatische markers stuurt hen in de richting van een epistemisch irrationele overtuiging. Kuklinski concludeert dat het zin kan hebben om ze na hun schatting te confronteren met de feiten, vooral als dit onomwonden — ‘right between the eyes’, zo verwoordt Kuklinski het — gebeurt. De participanten die zich niet te sterk verbinden met hun globale overtuiging (‘uitkeringstrekkers krijgen te veel geld’) zijn bereid om hun oordeel aan te passen. De hardliners zijn zoals verwacht moeilijker te vermurwen.

Ook bij politieke vraagstukken levert het resultaat op om systeem één en systeem twee met elkaar in conflict te brengen. *Identity protective cognition* bemoeilijkt het om epistemisch rationeel te denken, maar ik betoog dat het geen kansloze exercitie is (zoals Kahan beweert) om mensen door een confrontatie met de feiten tot *collective knowledge acquisition* te bewegen.

Een marker voor de somatische marker

In het kielzog van deze onderzoekers zal ik daarom een tool ontwikkelen met als hoofddoel om systeem één en systeem twee van bevooroordeelde kiezers met elkaar in conflict te brengen. Deze tool expliciteer ik in een appendix. Voordat ik dat doe, identificeer ik echter de gevallen

⁴¹ James H. Kuklinski, “Misinformation and the Currency of Democratic Citizenship,” *The Journal of Politics* (August 2000), 790-816.

waarin systeem één zijn aanwezigheid toont in iemands politieke overtuigingen. Zij vormen het fundament van de tool.

Affectheuristiek

‘Wat zegt je gevoel?’ luidt vaak het advies als iemand voor een belangrijke levenskeuze staat. Men richt het bewuste denken tot de affectheuristiek om te bepalen welke keuze men moet maken. Dit is geen verkeerde methode, omdat onbewuste processen uit systeem één veel grotere hoeveelheden informatie verwerken dan bewuste processen uit systeem twee.⁴² Onze gevoelens over een bepaald onderwerp zijn gebaseerd op meer gegevens dan de gegevens waartoe ons bewuste denken toegang heeft.

Voor het ontwikkelen van politieke overtuigingen is affectheuristiek niet geschikt. Het reduceert gecompliceerde politieke vraagstukken tot onze persoonlijke associaties met het vraagstuk. Ons gevoel over het Nederlandse asielbeleid kan beïnvloed worden door een persoonlijke aanvaring met een vluchteling. Een persoonlijke ervaring zou echter geen invloed moeten hebben op ons oordeel over het asielbeleid. Wel moeten we ons dezelfde vraag stellen als bij het maken van een persoonlijke levenskeuze: wat zegt mijn gevoel? Dit keer niet om het te volgen, maar juist om het tegen te gaan. We moeten een meta-perspectief innemen ten opzichte van onze eigen somatische markers, opdat we voor hun invloed kunnen corrigeren. Zodra we merken dat een politiek vraagstuk emoties opwekt, moeten we onszelf aanleren om alert te zijn. De kans is groot dat we in deze situaties verzeild raken in een *selection bias*, *confirmation bias* en een *disconfirmation bias*.

Belief clusters

Een andere reden voor oplettendheid bevindt zich in de aanwezigheid van *belief clusters* in onze politieke overtuigingen. Statistisch is de kans groot dat wie een voorstander van dierenrechten is, ook *pro-choice* is.⁴³ Deze overtuigingen *clusteren* vaak samen, hoewel hier niet meteen een logische verklaring voor te bedenken is. In beide gevallen gaat het om het

⁴² Milton Lodge en Charles S. Taber, “The Rationalizing Voter: Unconscious Thought in Political Information Processing,” *Perspectives on Politics* (2007).

⁴³ Michael Huemer, “Why People are Irrational About Politics,” *Philosophy, Politics and Economy* (2012).

toekennen van rechten aan iets niet-menselijks: een dier of een foetus. In het eerste geval laat men de rechten van het dier prevaleren boven de menselijke vrijheid om het te mogen doden, in het tweede geval kiest men precies de tegenovergestelde positie. Natuurlijk zijn er veel verschillende argumenten te bedenken in beide disputen. Het is dan ook best mogelijk dat je middels een onbevooroordeelde taxatie van de feiten bepaalt dat je pro-dierenrechten én pro-choice bent. Dat deze twee overtuigingen eensgezind maar tegengesteld clusteren in de hoofden van individuen, doet echter vermoeden dat niet iedereen door onafhankelijke reflectie tot deze conclusie is gekomen. Eerder is het aannemelijk dat mensen conformeren aan de overtuigingen van hun sociale groep. Naarmate je merkt dat meerdere overtuigingen *clusteren* op een manier die wel sociaal maar niet logisch voorspelbaar is, is de kans groot dat je overtuigingen tot stand zijn gekomen door vooronderstellingen.

Identity protective cognition

De epistemisch-rationele status van je overtuigingen wordt nog wat nadrukkelijker op het hakblok gelegd, zodra je overtuigingen samenvallen met de sociale groep waar je op basis van kenmerken zoals opleidingsniveau, leeftijd en studie bij hoort. Het is geen toeval dat Utrechtse filosofiestudenten overwegend op Groenlinks stemmen en Limburgse boerenzonen op de PVV. Ook dit duidt op het toepassen van, in Kahans terminologie, *identity protective cognition*, terwijl we moeten streven naar *collective knowledge acquisition*. Bij de onderwerpen die een van de bovenstaande drie alarmbellen laten afgaan, is de kans groot dat we mee laten drijven op de onzichtbare stroming van onze vooronderstellingen.

Deliberatief antigif

Een andere manier om vooronderstellingen te verkleinen bevindt zich in een deliberatief domein, waarbij voor- en tegenstanders van een bepaald politiek standpunt met elkaar in gesprek worden gebracht. Een voorbeeld hiervan vindt men in het werk van Céline Colombo. Zij onderzoekt de wijze waarop Schotten die voor en tegen Schotse onafhankelijkheid zijn, zich verhouden tot hun ideologische tegenstanders. Dit is een politiek beladen onderwerp waarbij de emoties hoog oplopen. De deelnemers zitten diep begraven onder hun vooronderstellingen. Colombo constateert echter dat het werkt om mensen verantwoordelijk te maken voor hun

politieke opvattingen.⁴⁴ Zodra mensen hun politieke overtuigingen moeten uitleggen aan een groep, zijn ze eerder geneigd om ook tegenargumenten in hun overtuigingen te integreren. Als ze in een individuele omgeving wordt gevraagd om de argumenten van de tegenpartij te overwegen, zijn ze hier juist niet ontvankelijk voor. Zij constateert hiermee hetzelfde als Mercier en Sperber. Door mensen in een groep te laten redeneren, zijn ze beter in staat om te corrigeren voor hun vooronderstellingen.

Deze constatering kunnen verklaard worden door Caplans onderscheid tussen instrumentele en epistemische rationaliteit. Zodra mensen individueel verantwoordelijk worden gemaakt voor wat ze geloven, overlapt hun instrumentele rationaliteit deels met de epistemische rationaliteit van hun overtuigingen. Wie onzin verkoopt, lijdt verlies van status en geloofwaardigheid. Zo wordt het instrumenteel rationeel om epistemisch rationeel te zijn.

De motivatie om epistemisch rationeel te willen zijn

Met dit inzicht zou ik graag een laatste tegenwerping te lijf willen gaan. In Kahans onderzoek wordt de motivatie van mensen besproken om al dan niet te geloven in een menselijke oorzaak van klimaatverandering.⁴⁵ Kahan stelt dat mensen altijd *identity protective cognition* zullen laten prevaleren, ook als dit inhoudt dat ze een onwaar geloof aan moeten hangen. Ik betwistte deze stelling in hoofdstuk twee, omdat in de cijfers trends zijn te constateren waaruit blijkt dat veel mensen wel degelijk hun partisane overtuigingen kunnen aanpassen in het licht van wetenschappelijke inzichten. In de klimaatkwestie is er echter een duidelijk onderscheid aanwezig tussen waar en onwaar. Klimaatverandering kan niet tegelijk wel én niet het resultaat zijn van menselijk handelen. Hierdoor heeft één van de partijen het epistemische gelijk aan diens zijde. Bij veel andere politieke onderwerpen is het waarheidsgehalte echter veel meer diffuus.

De overtuiging om voor of tegen het homohuwelijk te zijn, bijvoorbeeld, heeft niets met een absolute waarheid te maken. Als er geen objectieve waarheid bestaat om naar te lonken, wordt dan niet automatisch de rode loper uitgerold voor *identity protective cognition*? *Collective*

⁴⁴ Céline Colombo, "Hearing the Other Side? – Debiasing Political Opinions in the Case of the Scottish Independence Referendum," *Political Studies* (2018).

⁴⁵ Dan Kahan, "Climate-Science Communication and the Measurement Problem," in *Advances in Political Psychology* (2015).

knowledge acquisition is immers niet relevant. Bij een homoseksueel die reflecteert op de aard van zijn overtuigingen omtrent het homohuwelijk, gaan alle heuristische alarmbellen af. Hij voelt zich emotioneel verbonden met het onderwerp (affectheuristiek) en heeft waarschijnlijk vrienden die ook allemaal voor het homohuwelijk zijn (identity-protective cognition). Welke motivatie zou hij kunnen hebben om te willen corrigeren voor zijn somatische markers?

Het is niet mijn bedoeling om passie en hartstocht geheel uit te wissen in de ontwikkeling van politieke overtuigingen. Dit is ook niet wenselijk. Over veel politieke onderwerpen zouden we in een lethargische staat van besluiteloosheid terechtkomen, als de beruchte ezel die verhongert omdat hij niet kan kiezen tussen twee balen hooi die op even grote afstand van hem staan. Want wat is het meest epistemisch rationele standpunt over het asielbeleid? Zonder passie en hartstocht zijn er geen idealen om na te streven.

In kwesties waarbij er meer interpretaties van dezelfde waarheid zijn, streeft deze scriptie en de voortvloeiende app naar een verhoging van de epistemische rationaliteit. Dit houdt in dat onze overtuigingen op feiten zijn gebaseerd, dat we in staat zijn om deze overtuigingen te herzien in de confrontatie met nieuw bewijs en dat we informatie die ons niet goed uitkomt niet bij voorbaat wegzuiven. De invloed van vooronderstellingen wordt zo verkleind en inzichtelijk gemaakt, maar niet weggevaagd. Er is nog steeds ruimte voor gevoelens en persoonlijke voorkeuren.

In deze zin heeft het ook voor een homoseksueel zin om epistemische rationaliteit na te streven in zijn opvatting over het homohuwelijk. Dit komt tot uiting in het op kunnen brengen van begrip voor mensen die tegen het homohuwelijk zijn, als dit bijvoorbeeld omwille van religieuze redenen is. Zodra de tegenpartij ook epistemische rationaliteit betracht, creëert dit wederzijds begrip. Ze zullen elkaar niet overtuigen, waarschijnlijk zullen ze elkaar zelfs ideologisch blijven bestrijden, maar dat is prima in een democratie. Dit is echter alleen mogelijk als ze niet blind varen op hun vooronderstellingen. Indien ze in hot cognition blijven, zullen ze elkaar alleen kunnen haten. Oud-premier Ruud Lubbers zei ooit: 'Ik walg van uw mening, maar ik zal er alles aan doen om ervoor te zorgen dat u hem kunt blijven uiten.' Dit is het democratische ideaal waarnaar we kunnen streven bij het pleit voor epistemische rationaliteit in dergelijke kwesties.

Conclusie

We leven in een tijd waar de grillen van systeem één geen strobreed in de weg worden gelegd. Het algoritme van het sociale medium dat we gebruiken, 'weet' welke overtuigingen we reeds in het hart hebben gesloten. Hier past het de informatietoever op aan. Kiezers komen in een beruchte filterbubbel terecht, een omgeving waar ze telkens bevestigd worden in hun overtuigingen. In de context van deze scriptie betekent dit dat er steeds nadrukkelijker somatische markers aan bepaalde onderwerpen gaan vastzitten. Recentelijk startten studenten en docenten van de universiteit Groningen een petitie om hoogleraar Paul Cliteur het spreken te beletten, omdat zijn opvattingen niet zouden stroken met het diversiteitsideaal van de universiteit. Een heerschappij van onverdraagzame fanatici lonkt als een onheilspellende onweerswolk aan de democratische horizon.

In deze scriptie heb ik onderzocht hoe men de epistemische rationaliteit van de kiezer kan vergroten, zodat deze trend kan worden tegengegaan. Allereerst richtte ik me tot de epistocratie van Jason Brennan. Hij wil de epistemische rationaliteit van het electoraat vergroten door de kiezers van lage kwaliteit uit te sluiten. Ik heb met behulp van de onderzoeken van Dan Kahan laten zien dat hierin geen oplossing schuilt. Geïnformeerde kiezers laten zich net als ongeïnformeerde kiezers leiden door vooronderstellingen. Hierdoor komt de aanname dat zij meer epistemisch rationeel zouden zijn op losse schroeven te staan.

In de rest van de scriptie betoogde ik dat het verhogen van de epistemische rationaliteit van kiezers wordt bereikt door ze inzicht te geven in hun vooronderstellingen. Hiervoor is het noodzakelijk om het bewuste denken van systeem twee inzicht te geven in de onbewuste neigingen van systeem één. Daarnaast helpt het om mensen verantwoordelijkheid te laten nemen voor hun overtuigingen, zodat er een situatie wordt gecreëerd waarin instrumentele rationaliteit samenvalt met epistemische rationaliteit. Beide methoden wil ik samenbrengen in een app, waarmee kiezers hun epistemische rationaliteit kunnen vergroten. Dit zal ik expliciteren in een appendix bij deze scriptie.

Appendix: De Meta-stemwijzer

In Nederland wordt tijdens verkiezingstijd traditioneel een Stemwijzer gelanceerd door de gesubsidieerde organisatie ProDemos. De afgelopen verkiezingen hebben meer dan drie miljoen mensen hiervan gebruik gemaakt. De Stemwijzer presenteert een aantal stellingen, waarbij de kiezer 'eens', 'oneens' of 'geen mening' kan invullen. Uiteindelijk rolt hier een stemadvies uit. Als aanvulling (add-on) voor de stemwijzer heb ik een Meta-Stemwijzer ontwikkeld. Hierin verschuift het zwaartepunt van inzicht in je overtuigingen (Stemwijzer), naar inzicht in de epistemische rationaliteit van je overtuigingen (Meta-Stemwijzer).

Woonplaats	<input type="text"/>
Leeftijd	<input type="text"/>
Werkgebied	<input type="text"/>
Opleidingsniveau	<input type="text"/>

GA DOOR

Allereerst vraagt de app naar enkele sociale gegevens: woonplaats, leeftijd, werkgebied en opleidingsniveau. Op basis hiervan raadpleegt de Meta-Stemwijzer een database waarin de stemvoorkeuren per leeftijd, opleidingsniveau, woonplaats en werkgebied staan opgeslagen. Zo worden de politieke opvattingen in kaart gebracht die waarschijnlijk heersen in iemands sociale

kring.

Stelling drie:

'Nederland moet minder geld uitgeven aan ontwikkelingshulp.'

EENSONEENS

Ik ben sterk overtuigd van mijn antwoord.

Daarna worden de politieke voorkeuren van de gebruiker bevroegd, op dezelfde wijze zoals in de normale Stemwijzer gebeurt. Er zijn vier onderwerpen in het prototype opgenomen: het toptarief qua inkomstenbelasting, het klimaat, de ontwikkelingshulp en de gezondheidszorg. In de Meta-Stemwijzer kan men per vraag een optie aanvinken om aan te geven dat men van diens antwoord overtuigd is. Hierin zou de invloed van somatische markers zijn aanwezigheid kunnen tonen. Ook dit wordt door de Meta-Stemwijzer meegenomen in de berekening bij welke politieke onderwerpen de invloed van vooronderstellingen het grootst is.

Reflectievraag:

Hoeveel procent van het BBP spendeert Nederland aan ontwikkelingshulp?

GA DOOR

Waar de reguliere Stemwijzer een stemadvies geeft na het geven van de antwoorden, legt de Meta-Stemwijzer een vraag voor op het gebied waar verwacht wordt dat de invloed van systeem één het grootst is. Als de gebruiker bijvoorbeeld aangeeft ontwikkelingshulp een belangrijk onderwerp te vinden én als er op basis van de sociale gegevens en bijbehorende cluster beliefs een *bias* wordt verwacht, stelt de Meta-Stemwijzer aan de participant een specifieke vraag over dit onderwerp. Hierna geeft de app aan welk antwoord er op basis van de gegevens van de deelnemer werd verwacht. Er zou bijvoorbeeld kunnen verschijnen:

Op basis van je sociale gegevens, politieke voorkeuren en affectheuristiek verwacht de Meta Stemwijzer dat je de hoogte van de ontwikkelingshulp **hoger** inschat dan feitelijk het geval is. Dit is **inderdaad het geval**. Het percentage van het BBP dat Nederland aan ontwikkelingshulp besteedt is **0,65%**.

We hebben de neiging om ons in onze politieke overtuigingen te laten sturen door onze vooronderstellingen. Op basis van onze vooroordelen, de opvattingen in onze sociale kring en de nieuwsbronnen die we kiezen, vormen we overtuigingen die ons een gekleurde blik op de werkelijkheid geven. Als je een opvatting hebt die al je vrienden ook hebben of die op basis van je sociale identiteit verwacht kan worden, vraag je dan af of de feiten deze opvatting ondersteunen. Dit bevordert de epistemische rationaliteit van je stem. Zo versterk je het fundament van onze democratie. Lees [hier](#) meer over de ontwikkeling van politieke overtuigingen.

De gebruiker ziet wat de Meta-Stemwijzer van hem verwachtte. Als dit klopt en als de feiten hiermee niet overeenstemmen, leidt dit tot conflict tussen systeem één en systeem twee (net als bij het Linda-probleem). Dit creëert reflectie en twijfel. Ook krijgt men expliciet inzicht in impliciete denkprocessen. Het doel is dat mensen ook bij toekomstige gedachten over politieke onderwerpen bij zichzelf te rade gaan over oorsprong van hun opvattingen. Dit is een goede basis voor een vergrote epistemische rationaliteit in de ontwikkeling van iemands politieke overtuigingen.

Tot slot wordt de deelnemer in een chat geplaatst met iemand die van hem of haar van mening verschilt over een bepaald onderwerp. In het onderzoek van Morewedge zagen we dat mensen zich meer epistemisch rationeel gedragen zodra aan hen gevraagd wordt om hun politieke overtuiging te verantwoorden tegenover anderen.

De mogelijkheden en beperkingen van het prototype

In het prototype van de Meta-Stemwijzer is de reflectievraag gebaseerd op de antwoorden die participanten geven op de stellingen. Verschillende antwoorden leiden tot verschillende reflectievragen. Wie 'oneens' antwoordt op de stelling dat Nederland meer moet doen klimaatverandering, heeft een grotere kans om de volgende reflectievraag te krijgen: hoeveel procent van de energie in Nederland gebeurt wordt duurzaam opgewekt? Iemand die 'eens' op deze stelling antwoordt, krijgt deze reflectievraag niet. Dit is nogal kort door de bocht, want nu bepaal ik als programmeur wie waarschijnlijk een belemmerd zicht op epistemische rationaliteit heeft. Ik ontbeer vooralsnog het talent om de antwoorden op de sociale gegevens of de aangevinkte optie mee te laten tellen in de berekening van de app. Om dezelfde reden is er geen koppeling aanwezig met een andersdenkende. Wel denk ik dat het prototype goed laat zien wat mijn idee is voor een add-on bij de Meta-Stemwijzer (en dit is precies het doel van een prototype). De Stemwijzer geeft slechts een advies op basis van iemands overtuigingen. Of deze overtuigingen op waarheid of op onzin berusten, is niet relevant. Ik denk dat dit niet past bij de tijd waarin we leven. De Meta-Stemwijzer geeft daarom een podium aan de feiten en een mogelijkheid tot reflectie op onze politieke overtuigingen.

Deze zomer zal ik contact opnemen met ProDemos, om hen te verleiden om mijn toevoegingen op te nemen in hun volgende versie van de Stemwijzer. Ik ben ervan overtuigd dat mijn scriptie en app van waarde kunnen zijn voor onze democratie. Het is daarom mijn doel om deze scriptie niet het eindstation te laten zijn, maar slechts een tussenstation in het bereiken van een groter publiek en het uitoefenen van maatschappelijke invloed.

Bij deze scriptie zit een prototype van de Meta-Stemwijzer bijgevoegd. Om de app te openen, klikt u op het HTML-bestand 'Start' die na het uitpakken in de bestanden van het mapje 'Meta-Stemwijzer' te vinden zijn.

Michiel Hekkens, 19 juni 2019.

Bibliografie

Brennan, J. F. *Against Democracy*, Princeton: Princeton University Press, 2016.

Brennan, J. F. "The Right to a Competent Electorate." *The Philosophical Quarterly* (October 2011).

Caplan, B.D. *The Myth of the Rational Voter*, Princeton: Princeton University Press, 2008.

Colombo, Céline. "Hearing the Other Side? – Debiasing Political Opinions in the Case of the Scottish Independence Referendum." *Political Studies* (2018).

Fritz, S.G. "The NSDAP as Volkspartei? A Look at the Social Basis of the Nazi Voter." *The History Teacher* (May 1984).

Hardin, Russell. "Ignorant Democracy." *A Journal of Politics and Society* (2008).

Huddy, Leonie, David O. Sears en Jack S. Levy. *The Oxford Handbook of Political Psychology*, Oxford: Oxford University Press, 2013.

Huemer, Michael. "Why People are Irrational About Politics." *Philosophy, Politics and Economics* (2012).

Leiserowitz, Anthony et al. "Climate Change in the American Mind." *Climate Change Communication* (2018).

Lippmann, Walter. *Public Opinion*, New York: Harcourt, Brace and Company, 1922.

Kahan, Dan. "Climate-Science Communication and the Measurement Problem." *Advances in Political Psychology* (2015).

Kahan, Dan. "Misconceptions, Misinformation, And the Logic of Identity-protective Cognition." *The Cultural Cognition Project* (2017).

Kahan, Dan. "Motivated Numeracy and Enlightened Self-Government." *Behaviour Public Policy* (2017).

Kahan, Dan. "On the Sources of Ordinary Science Knowledge and Extraordinary Science Ignorance." In *The Oxford Handbook on the Science of Science Communication* (Oxford/New York: Oxford University Press, 2016).

Kahneman, Daniel. *Thinking Fast and Slow*, New York: Farrar, Straus and Giroux, 2016.

Klein, Ezra. "The Budget Myth That Just Won't Die: Americans Still Think 28 Percent of the Budget Goes to Foreign Aid." *The Washington Post* (7 november 2013).

Kuklinski, James H. "Misinformation and the Currency of Democratic Citizenship." *The Journal of Politics* (August 2000), 790-816.

Linden, Sander van der. "A Conceptual Critique of the Cultural Cognition Thesis." *Science Communication* (2016).

Lodge, Milton en Charles S. Taber. "The Automaticity of Affect for Political Leaders, Groups, and Issues: An Experimental Test of the Hot Cognition Hypothesis." *Political Psychology* (2005).

Lodge, Milton en Charles S. Taber. "The Rationalizing Voter: Unconscious Thought in Political Information Processing." *Perspectives on Politics* (2007).

Mercier, Hugo en Dan Sperber. "Why do humans reason? Arguments for an argumentative theory." *Behavioural and Brain Sciences* (2011).

Morewedge, C.K. et al. "Debiasing Decisions: Improved Decision Making With a Single Training Intervention." *Policy Insights from the Behavioral and Brain Sciences* (2015).

Neys, Wim De. "Bias and Conflict : A Case for Logical Intuitions." *Perspectives on Psychological Science* (2012).

Neys, Wim De en Tamara Gluminic. "Conflict monitoring in dual process theories of thinking." *Cognition* (March 2008).

Somin, Ilya. "Why Political Ignorance Undermines the Wisdom of the Many." *Critical Review* (2014).